

Négyesi Lajos¹

Balla Tibor könyve a honvédtisztképzés irányítóiról

Tibor Balla's Book on the Directors of the Military Officer Training

Absztrakt

2022-ben jelent meg Balla Tibor ezredes, kutatóprofesszor könyve a magyar honvédtisztképzés irányítóiról, amely lényegében azon tisztek életútját foglalja adattárba, akik az 1872–1945 közötti időszakban a Ludovika Akadémia élén álltak. Írásomban azon túl, hogy röviden bemutatom a kötetet, kedvet csinálva annak elolvasásához, igyekszem bemutatni azt a folyamatot és kutatói környezetet, amelynek eredményeként megszületett ez a figyelemre méltó kötet.

Kulcsszavak: Ludovika, honvédtisztképzés

Abstract

In 2022, Colonel Tibor Balla, a research professor, published a book about the leaders of the Hungarian military officer training, which essentially contains the biography of the officers who were at the head of the Ludovika Academy in the period of 1872–1945. In my writing, in addition to briefly introducing the book, I'll try to make you want to read it, and I try to present the process and research environment that resulted in the birth of this remarkable volume.

Keywords: Ludovika, Hungarian officer training

2022. október 19-én a Nemzeti Közszerződési Egyetem, Egyetemi Könyvtár – Központi Könyvtár, Perjés Gézáról elnevezett termében került sor dr. habil. Balla Tibor ezredes,

¹ E-mail: negyesi.lajos@uni-nke.hu

a Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE) Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK) oktatója, kutatóprofesszora, a Magyar Tudományos Akadémia doktora *A honvédtisztképzés irányítóinak arcképcsarnoka*² című könyvének bemutatójára, rendhagyó módon egy kerekasztal-beszélgetés keretében, amelyet Horváth Noémi, a HHK Kari Könyvtárának igazgatója moderált. Először prof. dr. habil. Szakály Sándor, Széchenyi-díjas magyar történész, az MTA doktora, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnökhelyettese, az újkori magyar hadtörténeti kutatás meghatározó személyisége méltatta a művet. Ez a gesztus is jelzi, hogy a hazai hadtörténetírás egyik jelentős alkotásáról van szó, amely a magyar nemzeti tisztképzés 150. évfordulójának alkalmából a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában jelent meg.

A könyv kiválóságára már a szerző eddigi munkássága is védjegyet jelent. Dr. Balla Tibor ezredes 1990-ben a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Intézet tudományos munkatársaként kezdte a pályáját. 2005-től 2012-ig Bécsben a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, az Osztrák Hadilevéltár Mellett Működő Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség, kirendeltségvezető-helyettese, majd kirendeltségvezetője volt. Hazatérése után a Hadtörténeti Intézet osztályvezetőjeként folytatta munkáját. Az Osztrák–Magyar Monarchia és az első világháború kiváló szakértőjeként a Bécsben töltött évek során figyelme az életrajzkutatás felé fordult, ami a történettudomány méltatlanul kevésbé elismert területe. Kétségtelen tény, hogy a prozopográfia³ nem olyan érdekesítő, mint az eseménytörténeti kutatás, de a történész munkájának egyik meghatározó eleme, hiszen a történelem az emberek története, az egyes személyiségek cselekedetei alakítják, akik közül egyesek adott helyzetben főszerepet játszanak. A hadtörténetben különösen fontos az egyén szerepe, hiszen a katonai döntés mindig egyszemélyi döntés, amelyet a parancsnok hoz meg. Egy-egy életrajz összeállítása megmutatja, hogy a történész mennyire mestere szakmájának, hiszen a források bármelyik fajtája tartalmazhat fontos információt, amelynek feltéréséhez sokrétű tudásra van szükség, nem beszélve a forráskritika mesteri alkalmazásáról és nem utolsósorban az életmű egyes elemeinek és egészének értékeléséről, végül a személy elhelyezéséről a nemzet történeti értékrendjében. Dr. Balla Tibor ezredes hozzáértését és szakmai kiválóságát az első világháború osztrák–magyar tábornokainak életrajzeit bemutató adattár két megjelent kötete is jelzi. A közel tízéves kutatómunka után elkészült első kötetben,⁴ a magyar és a nemzetközi szakirodalomban mindeddig egyedülállóan az első világháborús császári és királyi tábornoki kar legmagasabb rangot elért 178 tagjának – akik között 25 magyar is található – pályafutását és világgégés alatti tevékenységét foglalja össze lexikon formájában. A mű bevezetőjében elsőként vállalkozik a generálisok életrajzi adatainak történeti-statisztikai és szociológiai vizsgálatára, aminek eredményeként átfogó értékelést ad a tábornokok születésére, halálozására, nemzetiségére, vallására, családi viszonyaira, származására, tanulmányaira, nyelvismeretére, hazai és külföldi kitüntetéseire, adományozott címeire és rangjaira, hadjáratokban történt részvételükre, előmenetelükre, beosztásaikra, az általuk írt írásművekre, valamint háború utáni sorsukra vonatkozóan. Az altábornagyokat

² BALLA 2022.

³ PAKSA 2013.

⁴ BALLA 2010.

bemutató második rész⁵ mintegy nyolcéves kutatómunka után került nyomdába, és az első kötethez hasonló rendben és alaposággal az első világháborús császári és királyi tábournoki kar altábornagyi rangot elért 407 tagjának életrajzát közli.

Balla ezredes kutatói tapasztalatait a fiatal tudósnemzedék oktatásában is kamatoztatta. Először a Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában vállalt szerepet, majd 2018-ban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karára kérte áthelyezését, ahol 2020-tól a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Vezetéstudományi és Közismereti Tanszék kutatóprofesszoraként és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola törzstagjaként vesz részt az oktatómunkában.

A könyvbemutatón szervezett kerekasztal-beszélgetés másik vendége prof. dr. Padányi József mk. vezérőrnagy – a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem utolsó rektora, 2012-től 2020-ig a Nemzeti Közszolgálati Egyetem stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettese, a Katonai Műszaki Doktori Iskola vezetője – aki négy éve kutatótársa Balla professzornak a műszaki csapatok kiválóságait (Jacobi Ágost Henrik,⁶ Vidos Géza,⁷ Molnár Pál,⁸ Schmoll Endre,⁹ Oskar Regele,¹⁰ Hollán Ernő,¹¹ Feimer László,¹² Karl Freiherr von Birago,¹³ Herbert Ferenc,¹⁴ Murahidy Gusztáv Győző¹⁵) bemutató tanulmány sorozat elkészítésében. Prof. dr. Padányi József mk. vezérőrnagy kutatási területe a békeműveletek, éghajlatváltozás, műszaki támogatás és Zrínyi Miklós életműve, de emellett a Ludovika-történeti Kutatóműhely vezetését is felvállalta, amelynek deklarált célja a Ludovika intézményének és szellemiségének bemutatása, valamint a lehető legtöbb gondolatának és üzenetének feltárása. A kutatóműhely feladata, hogy segítse azokat a kutatókat és kutatásokat, amelyek ezen a területen hozzáadott értéket képviselnek. Eredményes működését több volt ludovikás életét és hagyatékát bemutató kiállítás, dr. Csáky Imre (PhD) ny. honvéd alezredes – a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség egyetlen címertörténész főtisztje, korábban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tudományos kutatója és a Budapesti Metropolitan Egyetem tanára – munkáját dicsérő, a Ludovika épülettörténetének jelentős darabját, a belső udvar falán található vármegegyi címereket bemutató kötet,¹⁶ valamint dr. Koltai András professzor – 2018–2021 között a NKE rektora – és prof. dr. Padányi József vezérőrnagy szerkesztésében megjelent Ludovika-történeti tanulmánykötet¹⁷ jelzi.

⁵ BALLA 2019.

⁶ BALLA–PADÁNYI 2019.

⁷ BALLA–PADÁNYI 2020a.

⁸ BALLA–PADÁNYI 2020b.

⁹ BALLA–PADÁNYI 2021a.

¹⁰ PADÁNYI–PÖCHER–BALLA 2021.

¹¹ PADÁNYI–BALLA 2021.

¹² BALLA–PADÁNYI 2021b.

¹³ BALLA–PADÁNYI 2022a.

¹⁴ BALLA–PADÁNYI 2022b.

¹⁵ BALLA–PADÁNYI 2022c.

¹⁶ CSÁKY 2022.

¹⁷ PADÁNYI–KOLTAY 2021.

Amikor Balla ezredes az NKE HHK oktatója lett, prof. dr. Padányi József vezérőrnagy a korábbi közös munkájuk tapasztalatait figyelembe véve felismerte, hogy a kutató-professzor szaktudása lehetőséget ad a Ludovika-történeti Kutatóműhely keretében egy új kutatási irány kijelölésére, amely elsőként a Ludovika vezetőinek élettörténetét dolgozza fel, majd a későbbiekben kibővíülhet a tisztképzés meghatározó alakjainak bemutatásával. A nagyközönség számára kevésbé látható a kutatóműhely vezetőjének kiváló munkája, a feladat megfogalmazása, a megfelelő szakember megtalálása és a kutatómunka támogatása. Ez a kutatóműhely működésének lényege.

Mindezt azért tartottam fontosnak bemutatni, hogy lássuk, Balla ezredes könyve nem egy hobbi kutatás terméke, nem az történt, hogy talált egy számára érdekes témát, amelyet feldolgozott és végül az érintett intézmény megjelentette könyv formájában. Ez a kötet annak a munkának egy fontos mérföldköve, amely a rendszerváltás óta folyik, a Ludovika történetének feldolgozása, gazdagítása és az egykori hagyományok felélesztése érdekében. Ennek fontos darabja Rada Tibor műve,¹⁸ Bánffy Katalin Györgyi gyűjteményvezető főmuzeológus¹⁹ és Siposné Prof. dr. Kecskeméthy Klára ezredes – aki több mint egy évtizede foglalkozik az 1945 előtti magyar katonai felsőoktatás, kiemelten a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia történetével és a ludovikás hagyományokkal – munkássága,²⁰ prof. dr. Csikány Tamás publikációi,²¹ a Ludovika zászlóalj megalakítása, a Ludovika-történeti Kutatóműhely működése és a Ludovika Történeti Kiállítás létrehozása. Balla ezredes könyve ebbe a sorba illeszkedik, magas szintű szakmai tudását felhasználva, az NKE intézménytörténete szempontjából fontos művet hozott létre. A Ludovika vezetőinek prozopográfiai adatbázisa nemcsak a témával foglalkozó kutatóknak nyújt segítséget, hanem az egyetemen folyó hadtörténelem és magyar katonai hagyományok tantárgyak, Ludovika Akadémiával foglalkozó óráinak egy fontos fejezete lesz, de biztos vagyok benne, hogy a vezetéstudomány oktatói is hasznosítani fogják.

A műben szereplő több mint 140 archív fénykép a szerző alapos kutatómunkáját dicséri, és szervesen kötődik a száraznak tűnő adathalmazhoz, segítve annak értelmezését. A vezetők portréja élénk állítja az embert, a ludovikás életképek pedig megjelenítik a korszakot. Külön értéke, hogy a képek egy részét most publikálták először.

Ott van a helye a könyvtárakban, a hadtörténelem és nemzeti múltunk iránt érdeklődők polcán, hiszen 1872 és 1945 között a Ludovika képviselte a magyar hadügy és önálló nemzeti hadsereg eszméjét, vezetői közül többen a korszakban meghatározó szerepet játszottak a hadtörténelemben.

A prozopográfiai adatbázis szerkezetéből fakadóan az azonos szempontok szerint összeállított 28 főtiszt és táborszernagy életrajza (Móricz Sándor ezredes, Edényi Lipót ezredes, Péchy Ede vezérőrnagy, Bassarabits Sándor ezredes, Szabó József altábornagy, Szvetics József altábornagy, Csesznák Benő altábornagy, Nyíri Sándor altábornagy, Vajna Béla Albert altábornagy, Bartheldy István címzetes táborszernagy, Braun József címzetes lovassági táborszernagy, Siegler Konrád címzetes gyalogsági táborszernagy, Papp-Váry Elemér címzetes vezérőrnagy, Bartha Lajos altábornagy, Stromfeld Aurél ezredes,

¹⁸ RADA 1998.

¹⁹ KALAVSZKY 1992.

²⁰ SIPOSNÉ–KALAVSZKY 2011; SIPOSNÉ–KALAVSZKY 2013; SIPOSNÉ–KALAVSZKY 2018.

²¹ CSIKÁNY 2021: 16–17.

Kirchlechner Károly vezérőrnagy, Binder Ferenc ezredes, Kerekes József alezredes, vitéz Bartha László vezérőrnagy, vitéz Balassa Béla altábornagy, vitéz Révy Kálmán vezérezredes, vitéz Sipos Árpád vezérezredes, vitéz Szinay Béla altábornagy, vitéz Jány Gusztáv vezérezredes, vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes, vitéz Farkas Ferenc vezérezredes, Sáska Elemér vezérőrnagy, Kocsis László vezérkari ezredes) önkéntelenül is arra készítetik az olvasót, hogy bizonyos vizsgálati szempontok alapján összehasonlításokat, statisztikákat készítsen. A szerző a bevezetőben példát ad erre, saját elemzéseit végigvezetve, de korántsem kimerítve a lehetőségeket.

A napjainkban is zajló, 2016-ban megkezdett haderőfejlesztési programban nemcsak új haditechnika rendszeresítésére, hanem a hadsereg struktúrájának átalakítására is sor kerül. Ennek fényében érdemes visszatekinteni a kiegyezés utáni időkre, a magyar honvédség megszervezése és az 1920 utáni időszakra, amikor a trianoni Magyarország önálló magyar haderejének fejlesztése folyt. A Ludovikán folyó tisztképzés meghatározó szerepet játszott mindkét időszakban, hiszen itt történt a hadsereg parancsnoki állományának felkészítése, akik a hadsereg működtetői voltak. Abban, hogy milyen tisztek kerüljenek a csapatokhoz, a Ludovika igazgatójának/parancsnokának meghatározó szerepe volt. A dualizmus korában ennek hatása inkább a honvédség működésében jelentkezett, hiszen a közös hadsereg más tisztképző intézményekkel is rendelkezett. Trianon után azonban a Ludovika lett a magyar tisztképzés etalonja, amely a haderő vezetési rendszerében a humán oldal minőségének meghatározó tényezője lett. Egy tapasztalt katonai vezetőnek óriási felelősség és lehetőség volt ezt az intézményt irányítani, hiszen a keze alól kerültek ki a jövő parancsnokai. Az 1920 utáni vezetők életrajzát összevetve megállapíthatjuk, hogy többségében kívülről érkeztek, és nem a Ludovikáról vonultak nyugállományba. Ez két dolgot mutat: egyrészt az intézményvezetői beosztás nem az oktatói karrier csúcsa volt, hanem a hadsereg parancsnoki karrierpályájának egyik elismert állomása. Másrészt, az akadémia vezetése során szerzett tapasztalatok a hadügy más vezető beosztásaiban is hasznosíthatók voltak és rangot jelentettek. Az akadémia vezetői kinevezés nem a hadsereg aktív vezetői állományából való eltávolítás eszköze volt, hanem inkább ugródeszka. Gondoljunk csak bele, milyen különleges parancsnoki tekintélyt adott vitéz Jány Gusztáv vezérezredesnek az a helyzet, hogy a 2. magyar hadsereg tiszti állományának egy része az általa vezetett Ludovikán lett tiszt. Más ez, mint a szimpla parancsnok-alárendelt viszony, inkább a mester és tanítvány kapcsolata.

Balla ezredes könyve tartalmilag és szerkezetileg kiváló alapot nyújt az efféle vizsgálódásokra, bár az egyes fejezetek elején nem ártott volna feltüntetni az időszakot, amikor az érintett az akadémia vezetői posztját betöltötte. Ezzel együtt a Ludovika vezetőiről átfogó képet kapunk, azonban ha a tisztképzésre vonatkozóan szeretnénk következtetéseket levonni, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a Ludovika története csak az első 73 évet jelenti a 150-ből, és még ebben az időszakban is léteztek más tisztképző intézmények, úgymint a hadapródiskolák, a Magyar Királyi Honvéd Bolyai János Műszaki Akadémia (korábban Ludovika II. főcsoport) és a Magyar Királyi Vitéz Nagybányai Horthy Miklós/István Honvéd Repülő Akadémia. Az 1945 utáni időszak tisztképzésének irányítói szintén komoly figyelmet érdemelnek, hiszen a tevékenységük nyomán kialakult tendenciák máig hatnak, és alapos vizsgálatuk nélkül nem érthető meg a jelenlegi helyzet.

A könyv címét tekintve, minden okunk meg lehet a bizakodásra, hogy ez egy sorozat első darabja, és a szerző tovább dolgozik a honvédtisztképzés irányítóinak életrajzi adatbázisán, és olvashatunk majd a teljes 150 év vezetői állományáról, sőt az iskolaparancsnokok mellett a tisztképzést koordináló minisztériumi vezetőkről is.

Irodalomjegyzék

- BALLA Tibor (2010): *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai 1. – Tábournagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornszernagyok*. Budapest: Argumentum.
- BALLA Tibor (2019): *A Nagy Háború Osztrák–Magyar Tábornokai – Altábornagyok 2*. Budapest: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum.
- BALLA Tibor (2022): *A honvédtisztképzés irányítóinak arcképcsarnoka. A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói és parancsnokai, 1872–1945*. Budapest: Ludovika.
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2019): Műszaki kiválóságok – Jacobi Ágost Henrik. *Műszaki Katonai Közlöny*, 29(4), 157–162. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2019.4.10>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2020a): Műszaki kiválóságok: Vidos Géza. *Műszaki Katonai Közlöny*, 30(1), 63–68. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2020.1.4>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2020b): Műszaki kiválóságok: Molnár Pál. *Műszaki Katonai Közlöny*, 30(2), 21–28. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2020.2.2>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2021a): Műszaki kiválóságok: Schmoll Endre. *Műszaki Katonai Közlöny*, 31(1), 33–40. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2021.1.2>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2021b): Műszaki kiválóságok: Feimer László. *Műszaki Katonai Közlöny*, 31(4), 35–44. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2021.4.3>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2022a): Műszaki kiválóságok: Karl Freiherr von Birago. *Műszaki Katonai Közlöny*, 32(1), 17–26. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2022.1.2>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2022b): Műszaki kiválóságok: Herbert Ferenc. *Műszaki Katonai Közlöny*, 32(2), 43–54. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2022.2.3>
- BALLA Tibor – PADÁNYI József (2022c): Műszaki kiválóságok: Murahidy Gusztáv Győző, *Műszaki Katonai Közlöny*, 32(3), 5–12. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2022.3.1>
- CSÁKY Imre (2022): *A Ludovika Akadémia kőbe vésett vármegyecimerei*. Budapest: Ludovika.
- CSIKÁNY Tamás (2008): A magyar katonai felsőoktatás 200 éve – dióhéjban. *Nemzet és Biztonság*, 1(10), 76–85.
- CSIKÁNY Tamás (2021): A „hősképző” Ludovika Akadémia. *Emlék-őr*, 2021(1), 16–17.
- KALAVSZKY Györgyi (1992): *Ludovika-album. A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia története 1808–1944*. Budapest: Libra.
- PADÁNYI József – BALLA Tibor (2021): Műszaki kiválóságok: Hollán Ernő. *Műszaki Katonai Közlöny*, 31(3), 33–48. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2021.3.3>
- PADÁNYI József – KOLTAY András szerk. (2021): *Ludovika*. Budapest: Ludovika.

- PADÁNYI József – PÖCHER, Harald – BALLA Tibor (2021): Műszaki kiválóságok: Oskar Regele. *Műszaki Katonai Közlöny*, 31(2), 21–29. Online: <https://doi.org/10.32562/mkk.2021.2.2>
- PAKSA Rudolf (2013): Prozopográfia vagyis „kollektív biográfiai elemzés”. In BALLABÁS Dániel (szerk.): *Módszertani tanulmányok*. Eger: EKF Líceum, 7–19.
- RADA Tibor (1998): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története I-II*. Budapest: Gálos-Nyomdász Kft.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára – B. KALAVSZKY Györgyi (2011): *A Ludovika*. Budapest: HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára – B. KALAVSZKY Györgyi (2013): *A Ludovika*. Budapest: HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára – B. KALAVSZKY Györgyi (2018): *A Ludovika egykor és most*. Budapest: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.